

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Lliçó Magistral

Solemne Acte d'Obertura de Curs Acadèmic
2019 - 2020

Josepa Cucó i Giner

Valencia, 6 de setembre de 2019

Els folkloristes valencians. Paradoxes, tòpics i realitats

**Lliçó magistral llegida en el solemne acte
d'obertura del curs 2019-2020**

Josepa Cucó i Giner

Dues qüestions interconnectades estructuren la meua intervenció. La primera gira al voltant del terme folklore i ens permet copsar la paradoxal polisèmia del concepte i situar-lo alhora en un temps i un espai determinats. La segona, circumscrita a l'àmbit valencià, presenta algunes línies mestres dels estudis folklòrics que es varen desenvolupar al País Valencià durant el període que va des de la restauració monàrquica fins les acaballes de la guerra civil.

Paradoxes i definicions

Començaré amb una pregunta retòrica: de què parlem quan parlem de folklore? Respondre a aquest interrogant no sembla plantejar en principi massa problemes, car el terme té una gènesi precisa que especifica la seua orientació i sentit: la paraula Folk-Lore fou encunyada el 1846 per l'historiador anglès William John Thoms per englobar diversos aspectes de la cultura tradicional –maneres, costums, supersticions, balades, proverbis, etcètera, dels temps antics–. El neologisme va gaudir d'una bona acollida entre els estudiosos d'Anglaterra i d'altres països, que el van anar adoptant amb bastant rapidesa.

Resulta però, que aquesta línia traçada amb tanta nitidesa sols presenta una part de la qüestió, perquè com puntualitzava fa anys Honorio Velasco (1990), un dels trets més destacats del concepte de folklore és el d'amagar unes quantes paradoxes. És cert que originalment el Folklore apareix com la ciència dedicada a l'estudi dels sabers del poble. Tanmateix, amb el temps, el terme ha anat carregant-se d'ambigüitat

de manera que avui designa tant la ciència com el seu objecte d'estudi i s'usa també en el llenguatge ordinari per designar pejorativament el que es considera més allunyat de la ciència. Com recull el diccionari de la RAE, el terme folklòric o folklòrica no sols indica “la persona que és dedica al cante flamenc o aflamencat”, sinó que s'empra també despectivament per referir-se a actituds i comportaments considerats bastos i poc il·lustrats.

A més, si estirem del fil del folklore entès com activitat o professió, ens trobarem amb altres fets insospitats. Així, en els temps del franquisme, dintre del sindicat vertical existia una anomenada “Agrupación Nacional de Circo, Variedades y Folclore”, encarregada d'expedir els carnets professionals indispensables per poder actuar.

Curiosament, tal vegada per allò del “cante regional”, als grups i cantants en valencià de l'època se'ls adscriu en l'especialitat de “folclore”. Encara avui, a la premsa del cor i a la televisió és freqüent l'aparició de conegudes “folklòriques” que tenen com a signes d'identitat la cançó espanyola i la bata de cola. Quin disbarat de concepte! En un totus revolutum reuneix una disciplina científica i el saber del poble, els estudiosos del folklore i els conreadors del flamenc, els músics en valencià i les cançonetistes o folklòriques espanyoles.

Paradoxes a banda, el cert és que com a disciplina especialitzada en l'estudi de la cultura tradicional, el Folklore sorgeix en un moment històric en el què es consolida la divisió científica del treball: apareixen les diverses ciències socials i mentre els antropòlegs s'ocupen dels llavors anomenats pobles primitius o salvatges, sempre exòtics i llunyans, els folkloristes

s'interessen pels sabers del poble de les societats industrials. Cal precisar però que la seua atenció no incloïa a la totalitat del poble, sinó solament els subgrups o estrats més arcaics. Per això s'aconsellava investigar en les zones més aïllades i es preferien els informants analfabets als lletrats. Aquesta manera d'entendre el folklore va generar –com assenyala Joan Prat (1980)– una sèrie de constants valoratives entre els estudiosos decimonònics del folklore: per un costat, una concepció dualista de la realitat que separava sistemàticament el món de l'estudis i el món dels col·lectius i grups portadors del folklore; per l'altre, la consideració dels materials folklòrics com a supervivència d'un passat remot i fins i tot prehistòric.

Dos paradigmes teòrics, el romanticisme i l'evolucionisme, orientaren el desenvolupament dels estudis folklòrics durant tot el XIX, donant pas a sengles enfocaments diferenciats. Per un costat, el folklore romàntic, que es centra en l'estudi de la literatura popular i neix com auxiliar de la filologia i la mitologia comparada. Per altre, el folklore evolucionista, que s'interessa preferentment per les costums i creences i esdevé un auxiliar de l'antropologia en la verificació i definició dels diferents estadis culturals pels quals hauria passat la cultura europea en el seu trànsit del salvatgisme a la civilització.

Territoris i vessants del folklore espanyol

Les tradicions esmentades arrelaren de manera dispar al territori espanyol¹. A Andalusia, Canàries i Madrid, però també a Badajoz i Aragó, prosperà el folklore evolucionista. Per contra, a Catalunya, Galícia i Euskadi cresqué el folklore romàntic. Els orígens del primer es situen

1 En aquest apartat seguiré de prop les aproximacions de Aguilar (1990), Prat (1991) i Prats (1988).

pels voltants del sexenni revolucionari, un període d'apertura ideològica que facilità l'entrada de noves corrents científiques fins a eixe moment vetades en els àmbits universitaris i intel·lectuals. Precisament, per aquests anys neixen a Espanya diverses institucions –com la Sociedad Antropológica Sevillana (1870), el Museo Antropológico de Madrid (1875), el Gabinete Científico de Tenerife (1877) i el Museo Canario de Las Palmas (1879)– dedicades a l'estudi de l'Antropologia amb l'objectiu de cultivar i promoure la història natural de l'home i les ciències relacionades amb ella. El tarannà professional, ideològic i polític dels practicants d'aquest discurs penetrat de positivisme i evolucionisme, els convertirà en objecte de la repressió que s'inicia amb la Restauració monàrquica.

És en aquests moments difícils, uns trenta anys després del seu naixement com a disciplina científica, que el folklore arriba a Espanya de la ma d'Antonio Machado i Álvarez, un estudiós sevillà amb una àmplia experiència en la recollida de dades. Traductor al castellà de diversos antropòlegs britànics, Machado s'impregna de la concepció folklorista que en eixos moments s'expandia per Europa. A través de la revista francesa *Revue Celtique* coneix la fundació a Londres de la Folk-Lore Society (1879) i s'entusiasma amb la iniciativa, amb la qual aviat contamina a cercles d'intel·lectuals progressistes, andalusos i espanyols²; és així com

2 Més enllà d'Andalusia i la capital sevillana col·laboraren amb Machado notables intel·lectuals de Galícia, Madrid, Badajoz i Aragó. Entre ells cal destacar a Joaquín Costa, conegut pensador i jurista interessat pel dret consuetudinari; assidu col·laborador i impulsor de l'obra del Folk-Lore, Costa exercí la seua influència en la Institución Libre de Enseñanza i l'Ateneo de Madrid, entitats des d'on promogué els estudis etnogràfics. En el seu estudi sobre el folklore andalús, Encarnación Aguilar (1990) fa un repàs de les regions i els intel·lectuals amb els quals contacta el grup sevillà per tal d'establir els diferents centres regionals de la Sociedad del Folk-lore Español. Entre les primeres esmenta Galícia, Catalunya, Murcia, la regió Basc-Navarra, Canàries, Extremadura i Madrid, però el País Valencià ni tan sols es menciona, un buit que es repetirà de manera insistent en els escrits d'altres autors.

el 1881 Antonio Machado funda la primera societat de folklore espanyol³. Per al referit pensador, el folklore era una disciplina científica destinada a ser un poderós auxiliar de l'Antropologia, dotada, a l'igual que aquesta, d'unes tècniques rigorosament empíriques i positivistes, emmarcades en el context de les ciències naturals.

La citada orientació tingué poc d'èxit a Catalunya, Galícia i Euskadi, on triomfà per contra un folklore de signe romàntic, literari i regionalista, entroncat en uns amplis moviments culturals i polítics de recuperació de la identitat col·lectiva coneguts com Renaixença, Rexurdimento i Fuerisme Basc respectivament. Més enllà de les diferències que els separen, quatre factors comuns contribueixen a perfilar els contorns del folklore que es desenvolupa a dites nacionalitats històriques: primer, el caràcter poc rigorós o poc científic de la praxis folklòrica que es desplega durant el segle XIX, tendència que s'invertirà a partir de la segona dècada del XX⁴. Segon, la estreta relació de la recerca folklòrica amb un pensament polític de caire nacionalista que esperona la investigació⁵.

3 Que pren el nom de “El Folk-Lore Español, Sociedad para la recopilación y estudio del saber y las tradiciones Populares” (Aguilar, 1990).

4 Aquest canvi de l'orientació general de les tradicions catalana, galega i basca folklòriques es produeix gràcies a l'impacte de tres noves institucions: l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya (1915-1922), el Seminario de Estudos Galegos (1923) i la Eusko-Ikaskuntza (Sociedad de Estudios Vascos) (1918).

5 Com assenyala Joan Prat, “el projecte de l'Arxiu d'Etnografia de Catalunya tractava de cimentar científicament la teoria de E. Prat de la Riba, exposada en *La nacionalitat Catalana* (1906), i vehiculada pel partit catalanista més important –La Lliga Regionalista–; al País Basc, la recerca folklòrica, etnogràfica i antropològica impulsada per Barandiaran tenia com objectiu últim (encara que mai confessat obertament) la confirmació científica de las teories polítiques del fundador del PNV i pare del nacionalisme basc modern: Sabino Arana. Tampoc el cas galleg presenta grans dubtes al respecte, car en la persona de Vicente Risco conflueixen ... la doble condició de màxim ideòleg del galleguisme des dels anys 20 fins la guerra civil i verificador, a través de la seua condició d'etnògraf, de la seua pròpia ideologia política” (1991: 24).

Tercer, el caràcter marcadament cívic i patriòtic de les societats i institucions en les que es desenvolupa inicialment la pràctica folklòrica. I finalment, el biaix essencialista i conservador de l'ideari folklòric⁶. A més, és important ressaltar el pes i la continuïtat del treball dels folkloristes d'Euskadi i Catalunya, països que fins la guerra civil varen acumular un destacat corpus dels sabers populars.

El cas valencià

Aquest és el marc de referència on necessàriament cal situar els folkloristes valencians, homes erudits i/o intel·lectuals que abans de la guerra civil es varen interessar per les coses del poble pla, per rescatar de l'oblit unes formes de viure, de ser i creure que, segons el pensar de l'època, estaven reculant accelerada i inexorablement. Arribats a aquest punt ens podem interrogar sobre el pes i el caràcter dels nostres folkloristes, el tarannà de les seues aportacions, les influències que reberen o els contactes que mantingueren amb estudiosos de dins o fora de l'Estat.

Malauradament, sobre les qüestions esmentades, a l'igual que passa en altres temes relacionats amb la nostra cultura i societat, la informació és minsa, dispersa i tardana. Tòpics culturals i biaixos disciplinaris han contribuït a difuminar, deformar o ocultar fets, personatges i realitats del País Valencià d'ara i d'adés. Veus de fora i veus de dins, veus sorgides del poble i veus d'erudits i intel·lectuals han ajudat a recrear unes imatges estereotipades sobre el nostre petit país i els seus habitants que han tingut una incidència efectiva en l'esdevenir social i en la recerca, afectant interessos i resultats. La qüestió identitària hi té molt a veure (J. Cucó, 1991, 1998 i 2007).

6 Un ideari en el que destaca, entre altres, la fòbia a la industrialització, el rebuig de les nocions d'evolució i progrés i la seua substitució per la idea de tradició, i la consideració de les supervivències (*survivals*) com fins o objectius en sí mateixos.

Fruit híbrid i indefinit –ni carn ni peix, ni catalans ni castellans– qualificat pels estudiosos com perplex (Marqués, 1974), crioll (Mollà i Mira, 1986) o desvertebrat (A. Cucó 1989), el País Valencià ha merescut escassa atenció per part dels forans que l’han classificat fa temps sota la indeterminada accepció de “Levante”. Els mateixos valencians han assumit sovint eixa manca de substància col·lectiva tan reiteradament proclamada fins arribar a negar-se qualsevol signe d’identitat. Pregonament afectat pel síndrome de la levitat o lleugeresa del ser valencià, el diari blasquista El Pueblo proclamava el següent a principis del segle passat: “Acaso ha tenido Valencia historia propia que haya delineado su personalidad con caracteres imborrables a través del tiempo?... Es una tontería querer engañar con una historia ficticia y una personalidad tan poco persistente. Estamos todos en el secreto, ni historia, ni literatura, ni lengua, ni nada” (A. Cucó, 1989: 120). En l’extrem oposat, altres s’han mirat en l’espill català el qual, per raons ben distintes, també els retorna una imatge desproveïda i incompleta.

Aquestes formes d’observar i entendre el fet valencià han afectat de manera notable als folkloristes valencians, els quals, des dels temps de la Renaixença, han travessat el decurs del temps amb més pena que glòria. En un contínuum presidit per un desconeixement generalitzat, les notícies i recopilacions que sobre ells han fet els estudiosos del folklore espanyol oscil·len des de la crítica desdenyosa i la referència escarida fins la invisibilitat total. Així, en el seu primer repàs a la història del folklore espanyol, el sevillà Alejandro Guichot (1922) solament referencia a uns pocs autors valencians, alhora que destaca amb retret que la valenciana “fue la región que ni siquiera hizo gestiones para fundar su centro, ni aun para seguir el movimiento folklórico general” (1922: 199); un

comentari punyent que cal situar en el marc de la estreta i ferma col·laboració entre aquest folklorista i el ja esmentat Machado i Álvarez en el seu comú empeny de propagar la creació de societats folklòriques per tot el territori espanyol⁷.

En un sucós escrit datat a 1944, el valencià Salvador Carreres relaciona l'inconsistent caràcter valencià amb aquest nul interès pel folklore; diu així: “Desgraciadamente el Folklore ha tenido muy pocos cultivadores entre nosotros y si es verdad que el buen valenciano se entusiasma y le vibran todas las fibras ante cualquier manifestación que le recuerde sus viejas tradiciones, también lo es que pasados estos momentos pasajeros, fácilmente se olvida de todo y no se ha preocupado de investigar, estudiar ni razonar el porqué de estas manifestaciones, como ha sucedido en otros pueblos en los que los investigadores han dedicado sendos estudios a las cosas más triviales, pero de antigua raigambre en el pueblo” (Carreres, 1940: VII-VIII).

Anys mes tard, Luis i Nieves De Hoyos tornen a realçar el buit d'estudis folklòrics al País Valencià. Afirmen que “la región levantina –afirmen– ... ha tardado en ser metódicamente estudiada como se lo merecía”, i resolen la qüestió en poc més de dotze ratlles en les que citen algunes revistes i uns pocs autors (1985: 17). A principis del noranta del segle passat, la excel·lent i hercúlia recopilació de Joan Prat (1991) acaba de rematar la tasca: senzillament es deixa de parlar dels folkloristes valencians.

El cercle viciós es realimenta quan l'antropologia social espanyola mamprèn la tasca de desvetllar, allà pels anys vuitanta del segle pas-

7 De fet, poc després de fundar-se les societats “El Folklore Español” i “El folklore andalús” (1881) van aparèixer les societats extremeña, castellana, gallega, asturiana i catalana; la valenciana però no va arribar a quallar.

sat, la seua nissaga autòctona, encarnada pels folkloristes d'abans la guerra civil. En un moment en què joves antropòlegs i antropòlogues de les distintes comunitats autònomes s'afanyen per recuperar obres i autors i els enquadren críticament en escoles y tendències, els nostres folkloristes romanen on gairebé sempre havien estat: en el llimbs del desconeixement i la incertesa. Cap estudi acadèmic o erudit seriós mostra la seua existència ni facilita tampoc la incorporació a les compilacions en marxa (Lisón, 1991; Aguilar, 1991; Azcona, 1991; Prats, 1988 i 1991; Rodríguez, 1991).

Però aquest panorama tan fosc romandria esbiaixat si no afegirem algunes notícies més. Al llarg del segle XX apareixen dues breus revisions, de valor molt desigual, sobre el folklore i els folkloristes valencians. La primera té força interès tant pel moment primerenc en què es redacta, l'any 1927, com pel caràcter del seu autor: l'al·teà Francesc Martínez i Martínez, advocat per títol i folklorista per passió, que en el pròleg del seu llibre *Folklore valencià* (1927b) ens ofereix un repàs comentat –des del segle XVIII fins la segona dècada del XX– de les aportacions d'una vintena d'autors valencians amb obres d'interès folklòric. La segona compilació (San Valero, 1986) és mol més breu i dispersa i, al meu entendre, no mereix cap comentari.

Cal destacar sobretot les notables aportacions recents, bastants de les quals provenen dels estudis filològics i es circumscriuen al camp de la literatura popular. Per un costat, un interessant ventall de publicacions sobre autors concrets⁸; per l'altre, els treballs de Joan

8 Per una raó o altra, resulta que solament uns pocs folkloristes han estat estudiats amb deteniment; aquest és el cas de Joaquim Martí i Gadea (Domínguez, 1981; Nicolàs, 1984 i

Borja Sanz (2012, 2016 i 2017) i, en especial, de Vicent Vidal Lloret (2015, 2017a i 2017b), gràcies als quals tenim per primera vegada una visió de conjunt dels folkloristes valencians que conreen la literatura folk. Treballs impecables i rigorosos als quals seguisc profusament, però que donat el seu focus literari, deixa de banda significatives aportacions com les de Rafael Altamira o Francisco Figueras Pacheco.

Per la meua banda, entenc el folklore en un sentit ample, com folk sociey i folk culture, un fenomen que observe des de la mirada antropològica, inexcusablement holística, contextualitzadora i crítica. Entenc que per copsar el caràcter i desenvolupaments dels folkloristes valencians durant el període considerat (1874-1936), resulta indispensable connectar fronts tan diversos com els elements estructurals del context valencià –entre ells la canviant i complexa situació sociopolítica i cultural–, els ambients intel·lectuals de l'època i el seu grau d'apertura i d'interacció amb l'exterior i com no, el tarannà polític i intel·lectual –apostes, implicacions, connexions i compromisos– dels interessats pels fets i sabers del poble valencià, un aspecte sobre el malauradament no podré estendre'm avui.

La abundant literatura historiogràfica sobre el període que ens ocupa mostra sovint una imatge fallida del País Valencià, del que fou i del que no pogué ser, sobre la qual planeja l'enyor d'un model de progressió nacionalitari exitós. Nostàlgies i models a banda, crec que per entendre el treball dels folkloristes valencians cal partir del fet que es desenvolupa en estreta relació amb el valencianisme cultural i polític, el qual, com destacava el meu estimat germà Alfons Cucó en el pròleg a la segona

1994; Sala, 2008), de Just Sansalvador (Jover 1998; Vidal Lloret, 2015) i de Francesc Martínez i Martínez (Baldaquí 1995, 1996, 2004-2005; Sánchez Cutillas, 2007; Massot, 2010).

edició de *El valencianisme polític*, “no era, en absolut, un món autàrquic i que tenia bastant a veure amb les circumstàncies canviants de la política espanyola” (1999: 21-22).

Precisament, el context i la política ens permeten distingir dues etapes distintes en l'evolució del folklore valencià⁹: la primera coincideix amb els anys àlgids de la Renaixença (1874-1909), la segona va des de 1909 fins l'esclat de la guerra civil. He triat com a fita de separació la mencionada data perquè és en eixe moment, amb ocasió de l'Exposició regional, que esclata una “crisi de representació” que encarna “el punt de partida d'un projecte col·lectiu assentat sobre una realitat econòmica, al qual era necessari donar-li forma política” (Reig, 2011: 65-66). És llavors quan cristal·litzen els paradigmes culturals i polítics creats per la Renaixença i el blasquisme i, alhora, es produeix el gir cap al valencianisme polític.

Cap dels personatges seleccionats com integrants de la primera etapa¹⁰ es varen dedicar en cos i ànima al cultiu del folklore. Tots plegats sumen una curta desena i s'internen en aquest camp de manera tangencial. La majoria escriuen solament una obra de caire folklòric, amerada sovint de records i sentiments nostrats; el com i el què miren està molt marcada pels gustos de la Renaixença, té poc de rigorosa i bastant d'autodidacta. En general, tots cultiven algunes branques literàries o bé són músics¹¹,

9 En la tria inicial d'autors em van ser de gran utilitat els escrits de Manuel Sanchis Guarner (1982 i 1985).

10 Estanislau Alberola i Sierra; Rafael Altamira Crevea; Francesc Badenes i Dalmau; Josep Bodrià i Roig; Vicent Boix i Ricarte; Lluís Cebrian i Mezquita; José Inzenga Castellanos; Constantí Llombart; Joaquim Martí i Gadea; Josep Martínez i Aloi; Francesc Palanca i Roca; Eduardo Ximenez Cos.

11 Segons mostra Vidal, d'aquest període daten els primers documents folklòrics musicals, originats per José Inzenga i Eduardo Ximenez (2017a: 73-77).

historiadors o interessats pel vocabulari i la llengua. Tres autors i per raons diferents queden fora d'aquesta tònica general: Rafael Altamira, pel seu guardonat *Derecho consuetudinario y economía popular en la provincia de Alicante* (1903); Francesc Badenes i Dalmau, pel pròleg al llibre *Cóses de la meua terra* (1912), de Francesc Martínez, un text “extraordinari, per inicial”, on per primera vegada “un valencià reflexionava per escrit i amb una certa erudició sobre el folklore en general” (Vidal, 2017b: 371); i Joaquim Martí i Gadea, per la quantitat de materials recollits en diferents zones del país (1891, 1892, 1906 i 1914 especialment), tot i que coixejava en el mètode. Destacar finalment la gairebé nul·la arrel institucional del projecte folklòric en aquesta etapa, encara que hom pot resseguir el seu rastre en algunes cròniques de l'excursionisme ratpenatista (Vidal, 2017a: 81-90).

En contrast, el període que s'estén des de l'Exposició regional fins la guerra civil resulta molt més ric folklòricament parlant, en autors i obres, en projectes i institucions implicades. Presidida per la figura de Francesc Martínez i Martínez –ànima d'iniciatives, capdavanter en el contacte amb les institucions i amb altres folkloristes, i redactor de nombrosos treballs–, representa un moment de normalització truncat per la guerra i el franquisme. Per una banda, neixen dues entitats –el Centre de Cultura Valenciana i la Societat Castellonenca de Cultura– que, entre altres, fomenten el cultiu del folklore (Escuder, 2012; Vidal, 2017a i 2017b); i s'aprova la creació d'un Museu d'Etnologia i Folklore (1931) que deurà estar dirigit per Maximilià Thous, una iniciativa de l'Ajuntament de València que mai va vore la llum (Hernández, 2002; Martínez Canet, 2006a i 2006b). Per l'altra, són de destacar les relacions entre els nostres folkloristes i els seus homònims catalans i, més concretament, la

aportació valenciana a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i el Llegendari Popular Català (Massot, 2002, 2010 i 2016; Vidal, 2017a i 2017b).

Paral·lelament, el número d'erudits i estudiosos¹² que sovinteja el folklore augmenta, alhora que es diversifiquen les seues aportacions, que s'amplien a camps distints de la literatura tradicional, preeminents en l'etapa anterior. En general, la dedicació al folklore continua essent secundària, però s'observa també una millora en el coneixement dels estudis folklòrics (Martínez, 1927b; Gayano, 1940). De bell nou, del conjunt d'autors del període en destacaré tres: el primer és el tan esmentat Francesc Martínez i Martínez, el qual, com a folklorista, a més de contaminar amb el seu entusiasme a institucions i erudits, va fer una interessant arplega de materials sobre la comarca de la Marina (1912-1947, 1922, 1927a i 1927b, 1995). El segon és Francisco Figueras Pacheco, arqueòleg i historiador, amb notables aportacions al dret consuetudinari i al costumari d'Alacant i la seua província (1954, 1955a i 1955b), a les quals cal sumar la monumental geografia de la Província de Alicante en l'obra dirigida per Carreras Candi (1918-1922).

El tercer autor que he triat és del tot excepcional i em permet tancar en clau feminista la meua intervenció. Mencionaré a Sara Llorens i Carreres, una folklorista catalana –de valencianes per aquells anys no n'he trobada cap– considerada sovint com la principal dona folklorista de la primera meitat del xx dins l'àmbit dels estudis sobre literatura popular

12 Miquel Asins Arbó; Joan Borràs i Jarque; Francisco Figueras Pacheco; Joaquim Garcia Girona; Rafael Gayano Lluch; Salvador Guinot Vilar; Gaetà Huguet i Segarra; Eduard López-Chávarri i Marco; Josep Martínez Aloy; Francesc Martínez i Martínez; Adolf Salvà i Ballester; Carles Salvador i Gimeno; Àngel Sánchez Gozalbo; José Sanchis Sivera; Just i Joaquim Sansalvador Cortés; Maximilià Thous i Orts.

catalana. Sara Llorens ens va aportar Llegendes alacantines, unes 65 en total, les quals recollí de tres informants de Bolulla (la Marina Baixa) i que, segons sembla, hauria preparat en secret com homenatge al seu mestre Rossend Serra i Pagès (Borja, 2012 i 2016).

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA